

Kinga Banderowicz
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

„[...] Czas nas uczy pogody.”
Próba rekonstrukcji wzorca gatunkowego
prognoz pogodowych

Meteorologia a/i klimatologia

Meteorologia (gr. *metéōron* ‘unoszący się w powietrzu’ oraz *lógos* ‘słowo, wiedza’), fizyka atmosfery to nauka, która zajmuje się badaniem wszelkich procesów i zjawisk zachodzących w najniższej warstwie atmosfery, czyli troposferze. Obserwacje atmosfery pozwalają oceniać przebieg procesów atmosferycznych, a także odczytywać stan pogody na danym obszarze. Klimatologię (gr. *klima*, Gen. *klimatos* ‘strefa Ziemi, nachylenie punktu na Ziemi względem Słońca’) natomiast uznaje się za dział geografii fizycznej, w obrębie której bada się wpływ czynników geograficznych na przebieg procesów klimatotwórczych, opisuje się i klasyfikuje klimaty kuli ziemskiej, a także analizuje się zmiany klimatyczne na przestrzeni lat.

Różnice między meteorologią i klimatologią wynikają z różnicy materiału badawczego (odpowiednio: pogoda oraz klimat) i dyferencjalnych metod opisu (w odniesieniu do pogody: metody teoretyczne, wykorzystywanie praw geofizyki oraz metody empiryczne, geograficzne, długoterminowa obserwacja dla opisu klimatu). W związku z powyższym przyjmuje się, że pogoda to element chwilowy, a klimat – wieloletni, że pogodę można obserwować, zaś klimatu nie i dlatego jest on w pewnym sensie pojęciem abstrakcyjnym. Klimatolog nie interesuje się konkretnym miejscem czy regionem występujących zjawisk, rozpatruje natomiast procesy pogodowe z punktu widzenia ich prawidłowości w przestrzeni i czasie.

Pomiary parametrów meteorologicznych odbywają się bezpośrednio lub metodami pośrednimi, czyli teledetekcyjnymi. Światowa Organizacja Meteorologiczna (*The World Meteorological Organization* – WMO) z siedzibą

w Genewie unifikuje procedury pomiarowe i sposoby przesyłania danych przez światową sieć meteorologiczną. Święto Meteorologii obchodzi się co roku 23 marca.

Do najbardziej znanych działów meteorologii należy synoptyka (z gr. *synopticos* 'obejmujący okiem, widzący jednocześnie, szeroko widzący'; też: 'wspólny punkt'), która zajmuje się zagadnieniami przewidywania pogody. Praca synoptyków, wspomagana komputerowymi systemami gromadzenia, wizualizacji i przetwarzania danych pomiarowo-obszaryjnych, polega na wszechstronnej współpracy międzynarodowych sieci meteorologicznych oraz analizie danych z satelitów meteorologicznych, które stale okrążają kulę ziemską. „Synoptyka operuje metodami prognostycznymi, które można podzielić na trzy grupy: metody analizy map synoptycznych, metody numeryczne oraz metody wykorzystujące tzw. prognostyki” (Szwejkowski 2004: 130).

Historia synoptyki¹

Zmienność pogody od zarania ludzkości była istotnym tematem dociekań. Pogodę próbowano przewidywać, mimo braku specjalistycznych przyrządów, już w starożytności: około 340 r. p.n.e. Arystoteles opisał zjawiska pogodowe w dziele *Meteorologica*. Także w Chinach regularnie prognozowano pogodę już na 300 lat przed narodzinami Chrystusa. Owe prognostyki stały się źródłem znanych powiedzeń, przepowiedni pogodowych² oraz meteorologicznych maksym³. Kalendaria odnotowują ponadto, iż około 200 r. p.n.e. Eratostenes ogłosił podział kuli ziemskiej na strefy klimatyczne.

„Średniowiecze zasadniczo nie wniosło niczego istotnego do postępu nauki, ze względu na wszechobecny scholastycyzm i dogmatyzm” (Szwejkowski

---

¹ Kalendarz ważniejszych wydarzeń z historii badań pogody i klimatu podają za: Kossowska-Cezak 2007; Bac, Rojek 1981; Szwejkowski 2004.

² Cf. przepowiednie pogodowe z książki K. Baranowskiego, *Praktyka oceaniczna*: (1) Gdy czerwone słońce wschodzi, w marynarzu bojaźń się rodzi, lecz gdy czerwień o zachodzie, wie marynarz o pogodzie; (2) Czerwony wieczór i szary ranek, będzie dzień ładny bez niespodzianek. Szaro wieczorem, czerwono z rana, nie bierz się bracie do żeglowania; (3) Gdy wiatr odchodzi przeciwko słońcu nie ufaj zmianie, wiatr wróci w końcu. Tęcza rano ostrzega, wieczorem raduje, minie deszcz, niebo się rozsunie. Swoistym przykładem przepowiedni pogodowych jest Dzień Świstaka oraz zimna Zośka (też zimni ogrodnicy).

³ Cf. (1) Jeśli cały grudzień jest suchy i mroźny, to całe lato będzie suche i upalne; (2) Początki sierpnia pogodne wróżą zimy łagodne; (3) Bywa i śnieg w maju; (4) Jaka pogoda listopadowa, taka i marcowa; (5) Gdy jesień zamglona, zima zaśnieżona; (6) Miesiąc październik – marca obraz wierny. Większość staropolskich ludowych przysłów o pogodzie wiąże się z konkretnym dniem lub miesiącem kalendarzowym.

ski 2004: 8). Należy jednak odnotować, że najdawniejsze „dzienniki pogody” pochodzą z lat 1337–1344.

Dopiero XVII stulecie otworzyło drogę postępu tej dyscypliny. Skonstruowano wówczas pierwsze termoskopy i barometry, co umożliwiło obserwacje instrumentalne. Blaise Pascal wykrył związek między stanami pogody a zmianami ciśnienia atmosferycznego, zaś Edmund Halley wyjaśnił mechanizm powstawania pasatów i monsunów. W 1654 r. powstała pierwsza sieć stacji meteorologicznych, tzw. sieć florentyńska, obejmująca 11 miast europejskich, w tym stację w Warszawie⁴. „Postęp w konstruowaniu i udoskonalaniu przyrządów umożliwił otrzymywanie coraz bardziej miarodajnych i godnych zaufania wyników” (Szwejkowski 2004: 8). Najdawniejsze serie obserwacji pogody, prowadzone w Warszawie przez księdza Jowina Bończę-Bystrzyckiego (na tarasie Zamku Królewskiego), datuje się na lata 1779–1799. W połowie XIX w. (1843 r.) zastosowano telegraf elektromagnetyczny Samuela Morse’a do przekazywania wyników obserwacji meteorologicznych. Był to przełom, dzięki któremu można było szybko przysyłać dane między różnymi punktami pomiarowymi. Za pionierów prognoz pogody uznaje się Francisca Beauforta oraz Roberta FitzRoya. Dzięki ich wysiłkom rozpoczęto specjalny program przewidywania stanów pogodowych. Z początku XX w. (1911–1921) pochodzą opracowane ręcznie (przez Lewisa F. Richardsona) pierwsze numeryczne prognozy pogody⁵. Natomiast w 1950 roku pod kierunkiem Johana von Neumanna opracowano pierwsze numeryczne prognozy pogody przy użyciu komputera, co znacznie ułatwiło operacjonalizację danych.

---

⁴ „Polska meteorologia ma długą tradycję i może się poszczycić jednym z najdłuższych na świecie, nieprzerwanych ciągów pomiarów temperatury. [...] Obserwacje i pomiary meteorologiczne, z niewielkimi przerwami na przełomie XVIII i XIX w., są prowadzone do dnia dzisiejszego. Gdy polska państwowość nie istniała, w drugiej połowie XIX w., w poszczególnych krajach Europy rozwijała się sieć obserwacyjna, nie było jednak mowy o powstaniu narodowej służby pogodowej, działały bowiem sieci państw zaborczych. [...] Po odzyskaniu niepodległości istniejące na naszym obszarze sieci rozpoczęły wspólną działalność (1919) w ramach powstałej organizacji zwanej Biurem Hydrologicznym, które w 1934 r. zostało przekształcone w instytut. W 1919 r. powstał też Państwowy Instytut Meteorologiczny. [...] Po wojnie (8 marca 1945 r.) powstaje Państwowy Instytut Hydrologiczno-Meteorologiczny. [...] W 1973 r. nastąpiło połączenie Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego z Instytutem Gospodarki Wodnej w Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej” (Szwejkowski 2004: 9).

⁵ Numeryczna prognoza pogody to ocena stanu atmosfery z zastosowaniem metod numerycznych równań różniczkowych cząstkowych. Na podstawie jednoczesnych pomiarów na całym globie ziemskim specjalne maszyny matematyczne obliczają zmiany w czasie takich wielkości pogodowych, jak: temperatura, ciśnienie, wilgotność itp. Uzyskuje się w ten sposób stan troposfery w przyszłości, czyli zapowiedzi pogodowe.

Prognoza pogody

Słowniki języka polskiego podają, że *prognoza* (gr. *prógnōsis*, łac. *prognosis* ‘przeczenie; przewidywanie’) to zapowiadanie przebiegu wydarzeń, choroby, stanu pogody, które oparte jest na racjonalnych przesłankach i formułowane przez specjalistów. Podobnie definiuje się *predykcję* (por. łac. *praedictus* ‘przepowiadać’) jako naukową metodę przewidywania tego, w jaki sposób będą kształtowały się w przyszłości procesy lub zdarzenia. Oba wyjaśnienia podkreślają fakt, że do jakiegokolwiek rodzaju prognozowania niezbędne są dane szczegółowe, pośrednie informacje, dowody lub przesłanki.

W prognozowaniu pogody za takie *conditiones sine qua non*, czyli parametry opisujące stan atmosfery uznaje się:

- ciśnienie atmosferyczne;
- temperaturę powietrza;
- prędkość i kierunek wiatru;
- fronty i masy powietrza;
- wilgotność powietrza;
- ilość i jakość opadów atmosferycznych;
- obecność pokrywy śnieżnej

oraz usłonecznienie, zachmurzenie nieba, zamglenie, widzialność, osady atmosferyczne, zanieczyszczenie atmosferyczne i stan morza. Elementy ciągle w czasie mierzone są kilka razy na dobę (osiem razy co trzy godziny), natomiast te, które są nieciągłe bada się raz na 24 godziny. „Wobec ciągłej zmienności pogody niezwykle ważna jest możliwość przewidywania jej przyszłych stanów na określonym obszarze. [...] Podstawą do prognozowania pogody jest znajomość prawidłowości w przebiegu procesów decydujących o stanie pogody: ewolucji frontów i układów barycznych oraz transformacji mas powietrznych; punktem wyjścia do prognozy jest aktualny stan pogody” (Kosowska-Cezak 2007: 98).

Prognoza pogody wiąże się z przewidywaniem przestrzennych i czasowych zmian stanu atmosfery. W trakcie przewidywania formułuje się sądy na temat mających nastąpić zjawisk i zdarzeń pogodowych. Prognozy pogody klasyfikuje się z uwzględnieniem: 1) czasu prognozy, 2) sposobu predykcji oraz 3) obszaru, którego prognoza dotyczy. Por. tabela 1.

Ponieważ gromadzone dane meteorologiczne pochodzą z rozmaitych źródeł, takich jak pomiary bezpośrednie i satelitarne, radarowe czy lidarowe, które na dodatek wykonywane są w różnym czasie i w różnych miejscach globu, to niezbędna staje się asymilacja zebranych danych. Jest to proces bardzo złożony i można go podzielić na dwie części. Najpierw dokonuje się sprawdzenia jakości danych meteorologicznych, aby wyeliminować błędne

Tabela 1

Czas prognozy	Sposób predykcji prognozy	Obszar prognozy
nowcasting – „na teraz” (do sześciu godzin)	metody synoptyczne (dane gromadzone z wielu źródeł są systematyzowane i nanoszone na mapy synoptyczne, na podstawie których ocenia się nadchodzące zmiany)	lokalna (dane miejsce lub miejscowość)
krótkoterminowa ⁶ (do trzech dni)	metody numeryczne (oparte na statystykach i zasadach fizyki)	mezoskalowa (kilkaset kilometrów)
średnioterminowa ⁷ (od pięciu do siedmiu dni)	wiedza lokalna lub ludowa (folklor) powstała na podstawie wieloletnich obserwacji zjawisk pogodowych	regionalna (kraj lub większy obszar)
długoterminowa (powyżej tygodnia, również na cały sezon)		globalna (cały świat)

pomiary, potem zaś uzgadnia się dane i wykorzystuje informacje z poprzednich obserwacji pogodowych.

Prezentacja wyników prognozy

Prognoza pogody jako informacja publiczna musi być przedstawiana w sposób użyteczny i wygodny dla odbiorcy. Wyniki prognozy pogody przedstawiane są najczęściej w postaci graficznej (meteogramy, mapy konturowe z ikonami pogodowymi), np. w telewizyjnych, prasowych czy internetowych jej edycjach. Jedynie w audycjach radiowych prognozy są przekazywane w postaci słownej.

„Pod koniec XIX wieku prognozy były przesyłane telegraficznie i wywieszane w miejscach publicznych. Przed silnymi wiatrami ostrzegano, wywieszając flagi i proporce w widocznych z daleka miejscach. [...] Na początku XX w. nadawano je przez radio [...]. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych naszego stulecia wiele krajów przekazywało prognozy przez

⁶ Prognoza krótkoterminowa jest obecnie predykcją najczęściej nadawaną przez krajowe ośrodki meteorologiczne (w Polsce jest to IMGW: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej oraz Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego). Takie prognozy opracowuje się na podstawie analizy danych meteorologicznych oraz zdjęć satelitarnych, a także wykorzystując metody teledetekcyjne i numeryczne.

⁷ Prognozy średnioterminowe pochodzą z Europejskiego Centrum Prognoz Średnioterminowych (ECMWF) z siedzibą w Anglii.

stacje telewizyjne” (Nowicka-Rożek 1998: 132). Obecnie komunikaty meteorologiczne przekazywane są również *via* Internet lub zegarki telefoniczne okręgowych biur pogody.

W Polsce oficjalnych prognoz pogodowych dostarcza Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Są one wykorzystywane, poza codziennym informowaniem społeczeństwa, zwłaszcza do ostrzeżeń przeciwpowodziowych lub powiadamiania o gwałtownych opadach. Istnieją także wyspecjalizowane prognozy kierowane do rolników, wojska, żeglarzy. Na szczególne wytyczne pogodowe mogą liczyć nie tylko alergicy, ale także plażowicze czy biegacze. Do najbardziej rozpowszechnionych wśród prognostyków specjalistycznych należą natomiast te, których odbiorcami są kierowcy. Generalne Dyrekcje Dróg Krajowych i Autostrad utrzymują w naszym kraju wiele stacji meteorologicznych i kamer, które spełniają funkcję tzw. drogowych stacji pomiarowych polskich miast. Używa się ich również w celach dyspozytorskich.

Prognoza w mediach

Pierwszego sierpnia 2011 roku obchodzono 150. rocznicę zamieszczenia pierwszej prognozy pogody w prasie (była to brytyjska gazeta „The Times” z 1861 r.). Natomiast pierwszą telewizyjną prognozę pogody nadała BBC w 1936 roku. Trwała sześć minut, podczas których na mapie rysowano izobary, z off-u spiker czytał prognozę, a w tle słychać było spokojną muzykę. W Polsce rozpoczęcie nadawania komunikatów meteorologicznych przez Polskie Radio datuje się na 1927 rok.

Zamieszczane w (interaktywnych) mediach zapowiedzi pogodowe stały się odrębnym gatunkiem, który wyróżnia się ze względu na swój cel i formę. Na stałe weszły także do ramówek, wykorzystując pewną uznaną przez producentów i odbiorców konwencję przedstawiania świata. Telewizyjna prognoza synoptyczna na naszych oczach z typowo informacyjnego programu przeistacza się w audycję również nieco rozrywkową⁸. Jako infotainment (in-

---

⁸ Z tego powodu coraz większą uwagę przywiązuje się nie tyle do samej zapowiedzi pogodowej, ile do jej formy i osoby prowadzącej. (Dziś do najpopularniejszych prezenterów pogody zalicza się Tomasza Zubilewicza, Jarosława Kreta, Marka Hoczyczaka, Dorotę Gardias, Maję Popielarską.) Prezenter musi być kompetentny i elokwentny, ale poczucie humoru nie może być mu obce. Swoją wypowiedź powinien okraszyć jakąś ciekawostką, a rady dotyczące tego, jak zachowywać się w sytuacji wystąpienia szczególnie niebezpiecznych zjawisk pogodowych, podawać w wyważony sposób. Por. Jachimowska 2009: 218–226. „Osobliwe” zachowanie prezenterów podlega niekiedy krytyce odbiorców, por. opinię internauty (w oryginalnym zapisie): *Błagam zróbcie coś z pania Cegielską* (chodzi o Agnieszkę Cegielską, prezenterkę tele-

formacja + rozrywka) powoduje rozchwianie (zaburzenie) klasycznej typologii gatunków. Alternatywność przejawia się także w formatowaniu jako zanegowaniu genologii, co pomóc ma w zdobyciu dodatkowych odbiorców, słuchaczy, widzów. Formatowanie należy tu rozumieć jako dostosowywanie ramówki do precyzyjnie określonej grupy odbiorców; pojawianie się telewizji tematycznych czy programów realizowanych według stałego schematu. W Polsce prognozę pogody przedstawiają różne (państwowe i komercyjne) stacje telewizyjne. Istnieje również całodobowa stacja meteorologiczna TVN Meteo. Ponadto – wzorem zagranicznych lokalnych stacji telewizyjnych typu Weather Channel – na wybranych kanałach (np. TVN Turbo) można zapoznać się z prognozą dla kierowców.

Internauci z kolei mogą odwiedzać specjalne strony poświęcone meteorologii i prognozowaniu pogody, dzięki czemu mają dostęp do aktualizowanych na bieżąco najnowszych zapowiedzi pogodowych. Na portalach typu tvnmeteo.pl, pogoda.interia.pl, twojapogoda.pl oprócz typowych zapowiedzi odnaleźć można wiele ciekawych informacji o różnorodnych zjawiskach pogodowych, bilanse pogodowe, wiadomości astronomiczne, a także zapoznać się z różnymi poradami.

Cechy gatunkowe prognoz pogodowych

Niniejszy artykuł jest próbą zbadania aspektu strukturalnego, pragmatycznego oraz stylistycznego gatunku prognozy pogody, zgodnie z ustaleniami M. Bachtina, a także założeniami metodologicznymi wprowadzonymi przez M. Wojtak, dla pełnej i wszechstronnej charakterystyki analizowanej formy językowej.

Kompozycja

Prognoza synoptyczna, po części subiektywna ocena sytuacji pogodowej, jest analizą danych prowadzącą, na podstawie odpowiednich interpretacji, do określenia tego, co zdarzy się w pogodzie. Proces opracowywania

---

wizyjną; dop. – K. B.) – jej efmeryczna postać może przyprawić o mdłości. Ten delikatny, mdlejący głosik, potok niepotrzebnych słów, tworzenie idiotycznej „waty słownej” – ten wyż, ten deszcz, ta pogoda, ta temperatura, granice wschodnie – niby ile ich mamy? Pani Cegielska jest tak sztuczna i wkurzająca – odstrasza Wam widzów. Zreszta prawie wszystkie pogodynki promują siebie i cały czas „gzią” się na wizji zamiast rzeczowo przekazać prognozę. No ale tak dobrze to było za czasów Wicherka. Na portalu tvnmeteo.pl (<http://www.tvnmeteo.pl/magazyny/meteo-news,201,1,1,0,0.html>) swój komentarz pisała niezadowolona [sic!] w dniu 10.06.2012.

pogody, noszący ślady odbycia wcześniejszego procesu myślowego⁹, jest badaniem warunków rzeczywistych i danych pochodzących z prognoz numerycznych. Im większą ilością danych synoptyk dysponuje, tym trafniej dobrać może reguły dekodowania zjawisk pogodowych i łatwiej określić przyszłość. Każda diagnoza pogodowa jest zatem hybrydą, która zawiera elementy subiektywne (wynikające z wiedzy) oraz doświadczenie synoptyków. Mimo tego określane w pogodzie warunki atmosferyczne powinno się traktować jako wysoce precyzyjne i prawdopodobne, ale nie jako ostatecznie obowiązujące, co sprawia, że do prognoz (zwłaszcza długoterminowych) podchodzimy z dystansem.

Niemal wszystkie (telewizyjne) prognozy pogody powstają według tego samego schematu. Na początku prezentowany jest satelitarny obraz Europy, potem pojawia się animacja pokazująca kierunek i prędkość przemieszczania się frontów atmosferycznych oraz chmur. Następnie uwidacznia się mapa kraju w dwóch wersjach (z temperaturą na dzień i na noc), również dla poszczególnych regionów Polski. Prognozę może kończyć mapa, na której obrazuje się komunikaty alergologiczne. Por. tabela 2.

Tabela 2

Elementy prognozy pogody	Częstotliwość występowania ¹⁰
sekwencja inicjalna	przeważnie obligatoryjne (w zależności od typu mediów)
treść prognozy pogody (fragment analityczny) – satelitarny obraz Europy przedstawiający rozkład frontów atmosferycznych i chmur – animacja z zaznaczonymi zjawiskami atmosferycznymi na terenie Polski – komunikaty alergologiczne	obligatoryjne
ostrzeżenia meteorologiczne, np. dla kierowców	fakultatywne
formuła zakończenia	przeważnie obligatoryjne (w zależności od typu mediów)

⁹ Por.: Kładoczny 2005: 169–179.

¹⁰ Dynamika procesów komunikacyjnych, zmienność społeczno-kulturowych uwarunkowań oraz rodzaj mediów determinuje formalny kształt prognozy pogody. W związku z tym można wyróżnić warianty wzorca gatunkowego: wzorce kanoniczne oraz alternacyjne lub adaptacyjne, np. w prasie, w której prognoza ogranicza się jedynie do podania prognostyku. Prognoza pogody może także stanowić fragment tekstu zamieszczonego w innych formach wypowiedzi, np. w wywiadach.

Większość prognoz pogody ma dwudzielną kompozycję. Pierwsza, obszerna część to analiza, w której prezentuje się fakty, uwypuklając logiczne związki przyczynowo-skutkowe między nimi, np.:

- (1) *Nad Europą dominują układy niżowe. Polska jest pod wpływem niżu znad Sudetów i frontów atmosferycznych związanych z tym niżem. Nad południowe rejony kraju napływa do nas bardzo ciepła masa powietrza zwrotnikowego (PZ) z południa, a nad północne – chłodna masa powietrza polarno-morskiego (PPm) z północy. Ciśnienie powoli spada. Warunki biometeorologiczne niekorzystne.*
- (2) *Europę południowo-zachodnią i wschodnią obejmują wyży. Pozostałe obszary kontynentu zalegają układy niżowe. Polska jest pod wpływem niżu znad Morza Norweskiego. Nasz kraj jest też pod wpływem frontu atmosferycznego, przemieszczającego się od Pomorza w głąb kraju. Za frontem płynie do nas ciepłe i wilgotne powietrze polarno-morskie (PPmc) z zachodu. Ciśnienie waha się. Warunki biometeorologiczne niekorzystne. Przeważać będzie termiczne odczucie chłodu a na wschodzie zimna.*
- (3) *Polska znajduje się na skraju niżu znad Rosji, w strefie przemieszczającego się z południa na północ frontu atmosferycznego. Za frontem, nad południowe dzielnice kraju, napływa ciepła masa powietrza polarno-morskiego (PPmc) znad Francji. Nad pozostałym obszarem nadal zalega powietrze arktyczne (PA). Ciśnienie waha się. Warunki biometeorologiczne niekorzystne. Dominować będzie termiczne odczucie zimna i chłodu a na południu komfortu termicznego.*

Drugi (najważniejszy) element to prognostyk, prognoza właściwa, która stanowi cel komunikatu. Można przypisać mu trzy funkcje: 1. funkcję informacyjną, poznawczą; 2. funkcję preparacyjną oraz 3. funkcję aktywizującą. Funkcja informatywna to oczywiście nadrzędny cel prognozowania. Komunikat pogody polega bowiem na powiadomieniu o różnych stanach rzeczy świata zewnętrznego, na oswojaniu z nadchodzącymi zmianami, a nawet zmniejszaniu lęku przed przyszłością. W związku z tym ogłoszenie prognozy może wywołać spokojne, opanowane reakcje na zmiany, a w konsekwencji ich akceptację. Wartość informacyjna takich komunikatów przeważnie przedstawiana jest przy użyciu zdań oznajmujących, jednak nie brakuje w nich (w przeciwieństwie do standardowych tekstów o funkcji poznawczej) nacechowania emocjonalnego, słownictwa oceniającego czy środków stylistycznych. Innymi cechami języka tej odmiany tekstów są rzeczowość, jednoznaczność i precyzyjność. Drugą istotną właściwością prognoz jest wspomaganie procesów decyzyjnych, co objawia się w funkcji preparacyjnej, według której prognozowanie to działanie przygotowujące do podjęcia określonych zachowań. Wskazanie potencjalnych zdarzeń pogodowych na danym obszarze w określonym czasie może przyczynić się do podjęcia lub zawieszenia własnej aktywno-

ści. Taka klasyfikacja zdarzeń jako korzystnych lub niepożądanych łączy się z funkcją aktywizującą. Polega ona na pobudzaniu do podejmowania działań sprzyjających potwierdzeniu prognozy lub przeciwstawiających się jej, co wymaga zastosowania systemu wartości przyjętego w danym społeczeństwie.

Prognozyk to rodzaj krótkiej i ogólnej hipotezy dotyczącej najbardziej prawdopodobnych przyszłych zdarzeń pogodowych, np.

- (1) *Czeka nas ciepła, mokra i niespokojna noc. Niektórym może być trudno zasnąć ze względu na burze, które wieczorem i w nocy będą występować w większości kraju. Na południowym wschodzie i w centrum dodatkowo będzie parno i ciepło – nawet 20 st. C.*
- (2) *Drugiego dnia lata pogoda nam nie dopisze. Pochmurno, mokro i burzowo – tak będzie w całej Polsce. Ponadto spadnie temperatura. Miejscami nawet poniżej 20 st. C.*
- (3) *Niedziela według synoptyków ma być na ogół pogodna, chociaż powinniśmy spodziewać się lokalnych opadów deszczu na terenie całej Polski. Termometry pokażą maksymalnie od 18 st. C na Suwalszczyźnie do 23 st. C na Dolnym Śląsku. Wiatr ma być słaby i umiarkowany, a okresami powieje z prędkością do 40 km/h.*

Czasami (zwłaszcza w prognozach telewizyjnych) prognozę kończy stosowny komentarz, np. *Przez najbliższe dni aura dostarczy nam nie lada atrakcji. Pogoda będzie niczym z filmów katastroficznych. Jeżeli prognozyki poprzedzone są nagłówkami (w prasie lub Internecie) to pełnią one dwojaką funkcję. Albo informują, co się wydarzy (*Najpierw trąby. W weekend burze gradowe*), albo nazywają trwający czy też nadchodzący proces pogodowy (*Nad morzem chłodno i szaro. Będzie cieplej, ale nadal „w kratkę”*).*

Odbiorami prognozyków pogodowych są w szerokiej mierze niespecjaliści, dlatego prognozy zawierają jedynie podstawowe informacje meteorologiczne. Są to teksty przeważnie kilkuakapitowe (w prasie lub Internecie) lub prezentowane/odczytywane przez spikera (w radiu i telewizji) w ciągu 2–3 do 5 minut. Niezależnie od wewnętrznej budowy prognozyków w wypowiedzeniach nierzadko dominuje czas przeszły i terażniejszy, np. *Burze ponownie zagościły* (podkreślenia moje – K.B.) *na polskim niebie; Spada stężenie pyłków traw, mimo to ich stężenie w powietrzu nadal jest wysokie, zwłaszcza na terenach podmiejskich i górskich. Natomiast w szczycie sezonu pylenia jest pokrzywa; Nad Europą dominują układy niżowe.* Ich użycie ma służyć obrazowaniu i uwypukleniu sytuacji, które stały się punktem wyjścia tego, co jest prognozowane na przyszłość. Wykorzystuje się je także do opisu relacji między poszczególnymi zjawiskami atmosferycznymi, zwłaszcza jeżeli istnieje między nimi związek pozornie się wykluczający.

Aspekt pragmatyczny

Teksty prognoz pogody są tworzone przez specjalistów posiadających stosowne przygotowanie, znawców przedmiotu. Jednak zazwyczaj przedstawiane są przez dziennikarzy lub prezenterów, którzy opisują, relacjonują przygotowaną wcześniej wypowiedź¹¹. Niekiedy pozwalają sobie na krótki komentarz. Dawniej nie panowała taka swoboda, co – także w wyniku istnienia wielu innych powodów – tłumaczyć można odmiennym trybem konstruowania prognoz (telewizyjnych). Nie tak dawno, przed dobą komputeryzacji, prezenter, zapowiadając pogodę, posługiwał się mapami meteorologicznymi rysowanymi kredą na tablicy. Później mapy wykonywano innymi technikami, np. na metalowej tablicy znaki meteorologiczne umieszczano na magnesach. Obecnie prezenterzy występują na tle map generowanych przez blue box¹² (greenscreen, chroma key), np. w TVP, TVN Meteo lub na tle map wyświetlanych na wielkoformatowych ekranach ledowych czy plazmowych, np. w TVN, Polsat News. Używa się ich w celu lepszego zrozumienia i zapamiętania treści pogodowych.

Z pragmatycznego punktu widzenia prognozy pogody stanowią komunikaty o wartości informacyjnej, ale nie są pozbawione charakteru perswazyjnego, np.: w przypadku ostrzeżeń typu: *Alert pogodowy. Grzmi na północy i zachodzie; Upał, grad i wiatr do 100 km/h; Superkomórka burzowa idzie na Mazury! Będzie bardzo niebezpiecznie; Synoptycy ostrzegają przed upałami: słupki rtęci podskoczą do 35 kresek; Najpierw odwilż – potem gigantyczne oblodzenia – taka będzie rzeczywistość dla kierowców. W takich warunkach jazda może być utrudniona.*

Styl

Podstawową funkcją prognozy pogody jest informowanie, w związku z czym głównymi formami rozwijania wiodącego tematu są formy deskryptywne, argumentacyjne, a także eksplikacyjne. Prognozy zawierać mogą elementy perswazji oraz stylu publicystycznego. Teksty zapowiedzi pogodowych

¹¹ „Prezenter realizuje funkcję fatyczną języka, która polega na nawiązywaniu, podtrzymaniu i kończeniu werbalnego kontaktu z odbiorcą. W fikcyjnym świecie wirtualnej rozmowy nadawca przekazuje odbiorcy następujące treści: a) na etapie rozpoczynania kontaktu – ‘Mówię ci, że będę teraz mówił do ciebie’, na przykład: *Dobry wieczór Państwu. Na prognozę pogody zaprasza Jarosław Kret [...]*; b) na etapie podtrzymania kontaktu – ‘Mówię ci, że cały czas jestem, by mówić do ciebie’, na przykład: *A teraz prognoza w regionie. Spójrzmy na mapy*; c) na etapie wyciszania kontaktu – ‘Mówię, że za chwilę będę kończył mówienie do ciebie’, na przykład: *I na koniec sprawdzimy warunki na drogach [...]*; d) na etapie kończenia kontaktu – ‘Mówię ci, że kończę mówienie do ciebie’, na przykład: *Do widzenia, Do zobaczenia [...]*” (J. Janus-Konarska 2010: 170).

¹² Niebieski lub zielony kolor tła najbardziej odróżnia się od odcienia skóry człowieka.

wych są pozbawione emocji, ale mogą je wywoływać. Również dlatego, że współcześnie zacierają się granice między programem informacyjnym a estradowym (prezenterzy używają – oprócz słownictwa nacechowanego profesjonalnie – rozbudowanej metaforyki, łamią spetryfikowane połączenia lek-sykalne, wykorzystują elementy happeningu czy show).

Analizując językowe ukształtowanie tekstów prognozykowskich dotyczących pogody, należy zaznaczyć, że teksty prognoz:

- odpowiadają na pytania dotyczące warunków atmosferycznych w przyszłości;
- wskazują przyszłość przez użycie gramatycznego czasu przyszłego czasowników lub ich odpowiedników, np.: *W ciągu najbliższych dni do Polski nadal **napływać będzie** gorące zwrotnikowe powietrze, z którym związane **będą** silne wzrosty temperatury; Tylko podróżujący po drogach północnego zachodu Polski **mogą liczyć** na dobre warunki jazdy w środę. Na pozostałych obszarach **powinni się przygotować** na opady deszczu, burze – miejscami z gradem – i silny wiatr...; Nad południowe rejony kraju **napływa** ciepłe, zwrotnikowe powietrze; **Będzie** chłodno z przelotnymi opadami deszczu i silnym wiatrem. Jednak już w piątek pogoda **wykona** zwrot. Gwałtownie **się ociepli**, co **będzie** skutkowało wyładowaniami atmosferycznymi;*
- zawierają wskazania liczbowe stanów pogodowych, np.: *Spadnie nawet do **70 l/mkw** (deszczu – dop. – K. B.); Miejscami nawet poniżej **20 st. Celsjusza**; Na termometrach rankiem **11 stopni**; Ciśnienie **będzie się obniżać** i wyniesie **992 hPa**;*
- charakteryzują się nagromadzeniem nazw związanych z czasem (dat, rocznic, okresów), np.: *32 stopnie we Wrocławiu. Padł rekord z **1986 roku**; Wiatr 345 km/h w Polsce? Tak wiało **22 lata** temu; Upały się skończyły. **Do końca lipca** pogoda w wielką kontrastową kratę; **Dzień Dziecka** nie zapowiada się pogodnie; Nie mają powodów do radości osoby, które zaplanowały spędzenie **nadchodzącego weekendu** w kurortach nad wodą;*
- zawierają wiele wyrażen deiktycznych, np.: *obecnie, przed południem, jutro rano, teraz;*
- (zazwyczaj) są wewnętrznie logicznie uporządkowane, np.: *W ciągu najbliższych dni nie widać zmian w rozkładzie ciśnienia, dlatego od upałów na razie nie odpoczniemy; Po południu na terenie niemal całego kraju rozwiną się chmury kłębiaste. Przyniosą one burze i przelotne opady deszczu, szczególnie w pasie od Mazur i Podlasia przez Mazowsze i centrum, po Ziemię Lubuską i Dolny Śląsk;*
- skomponowane są ze zdań okolicznikowych warunku i trybu przypuszczającego, co wykazuje uzależnienie przyszłości od pewnych warunków, np.: *Pożeglować **będzie można**, poopalać się już **nie**;*

- bardzo często używane są jednostki metatekstowe: wykładniki modalności epistemicznej/wykładniki stopnia pewności i sądu, np. *Bardzo prawdopodobne jest wystąpienie śniegu w Warszawie; Chmury, które w poniedziałek będą od czasu do czasu zasnuwać niebo, z całą pewnością nie okażą się deszczowe i nie utrudnią życia kierowcom; Jednak nieuchronnie zbliża się pogorszenie aury; Jakie są szanse na białe święta w Polsce?; Do końca dnia zapewne zagrzmie jeszcze w województwach wschodnich.*

Pogoda to wdzięczny i zazwyczaj neutralny temat pogawędek. Według badań przeprowadzonych przez Institute of Commercial Management (ICM) częste rozmowy o zmiennej pogodzie to nie tylko domena mieszkańców Wielkiej Brytanii (w myśl przysłowia: gdy dwóch Anglików się spotyka, to mówią przede wszystkim o pogodzie), ale również Słowian. Ma to być efektem tego, że Słowianie byli narodem rolniczym, który wędrował z południowego wschodu, gdzie klimat był ciepły i suchy. Jednak wraz z napływem na obszar środkowej Europy musieli przystosować się do zmiennego klimatu umiarkowanego, który wywoływał ich częste narzekania na temat pogody¹³. Konsekwencją trwających przez lata częstych obserwacji meteorologicznych jest przeświadczenie, że sami potrafimy przewidywać pogodę – niekiedy celniej niż sami klimatolodzy.

Literatura

- Bac S., Rojek M., 1981, *Meteorologia i klimatologia*, Warszawa.
- Baranowski K., 2001, *Praktyka oceaniczna*, Warszawa.
- Jachimowska K., 2009, *Telewizyjna prognoza pogody – syndrom estrady*, [w:] *Język żyje. Rzecz o współczesnej polszczyźnie*, red. K. Ożóg, Rzeszów, s. 218–226.
- Janus-Konarska J., 2010, *Parasol noś i przy pogodzie, czyli prognoza pogody jako tekst*, [w:] *Dziennikarstwo i media 1, Przestrzenie komunikowania*, red. I. Borkowski i K. Stasiuk-Krajewska, Wrocław, s. 163–173.
- Kładocznny P., 2005, *Prognoza jako gatunek prasowy*, [w:] *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, red. M. Krauz, S. Gajda, Rzeszów, s. 167–179.
- Kossowska-Cezak U., 2007, *Podstawy meteorologii i klimatologii*, Warszawa.
- Pogoda*, 1998, red. E. Nowicka-Rożek, Warszawa.
- Szwejkowski Z., 2004, *Pogoda, klimat, środowisko*, Olsztyn.
- Wojtak, M., 2001, *Pragmatyczne aspekty analiz stylistycznych tekstów użytkowych*, [w:] *Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice, s. 38–47.
- , 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin.

¹³ Komentarz przygotowano na podstawie danych zaczerpniętych ze strony internetowej: <http://www.twojapogoda.pl/artykuly/104920,przez-pol-roku-mowia-tylko-o-pogodzie>.

“Czas nas uczy pogody” (‘time teaches us about the weather’)
An attempt at reconstructing the patterns
of the weather forecast as a genre

Summary

The weather forecast is a scientific method of prediction which leans on rational premises and concerns atmospheric facts which will be shaped in future. Weather forecasts are classified with regard to: 1) time of prognosis, 2) prediction method and 3) area, which prognosis concerns. The prognosis of weather as public information has to be represented in a useful way, convenient for users. The results of weather forecast are the most often pictured in graphic figures, eg. in television, press or internet editions. Only in radio broadcasts prognosis are passed on in verbal figures.

The process of working out the weather forecast is the investigation of real conditions and data which come from numeric prognoses. The larger quantity of data the weathermen administer, the more accurately they can choose the rule of decoding the weather phenomena and more easily qualify the future. Every weather diagnosis is therefore a hybrid which contains subjective elements (resulting with knowledge) as well as weathermen’s experience.

Informing is a basic function of the weather forecast so the main forms of the development of basic issue are descriptive forms and usage caveats or arguing. The prognosis could contain elements of persuasion and journalistic style. The weather forecast texts are void of emotions, but they can invoke them.

Key words: weather forecasting, linguistic genology, weather forecast: composition, pragmatics, style, weather forecast in the media

Słowa-klucze: synoptyka, genologia, prognoza pogody: kompozycja, pragmatyka, styl, prognoza pogody w mediach